

Ako siromašni (moraju da) finansiraju bogate

Boris Bernstein

Da li smo mi tačno informisani? Ovo na ovom mestu već često pretresano pitanje imalo je takođe veliku ulogu i u diskusijama sa 17-godišnjim mladićem, koji mi je bukvalno pao pred noge (upor. *Apropos 63, Evropljanin, juni 2010.*) Takođe se i ovde ponovo pokazalo, koliko je važno pomučiti se oko nužnih informacija i obraditi ih razmišljajući, da se ne bi dospelo u zabludu. Taj mladić mi je pokazao jedan članak iz novina, koji ga je veoma uznenemirio. Ispod naslova „Svet stenje zbog istorijskog dugovanja“ je stajalo: „To su dugovanja jedne jedine male zemlje, koja Evropu i ceo privredni svet ostavljaju bez daha. Pri tome obaveze Grčke ne čine ni jedan procenat od dugovanja država širom sveta. Ta su se podigla do basnoslovnih 52 biliona dolara. Bojažljivo pitanje glasi: Šta će se desiti, ako tek velike države postanu nesposobne za plaćanje? Grčka je gotovo svuda. Naravno Heleni su živeli sasvim ugodno iznad svojih mogućnosti. Ali države su u celosti zadužene u jednoj gotovo nezamislivoj meri. U ovoj godini će državni dugovi samo za 82 velike nacionalne ekonomije sveta zajedno dostići više od 48 biliona dolara.“ Ovo proizlazi iz niza podataka američkog privredno-istraživačkog instituta Global Insight. „U sledećoj godini to (dugovanje) bi moglo još jednom da bude više gotovo za jednu desetinu, naime 52 biliona dolara. To je neko 52 sa dvanaest nula iza – i prema sadašnjem kursu odgovara sumi od više nego 41 miliona eura. Jedna suma, koja ne samo što je nezamislivo velika – nego o kojoj нико ne može da kaže, kako bi ona redovnim putem makar upola mogla biti otplaćena.“¹

Najveći svetski dugovi u vreme mira

Ne treba da čudi, kako takvi izgledi nisu bili baš potaman mladiću s kojim sam razgovarao, i koji je pred sobom imao još veći deo svog života. Pre svega ako se sve to predstavi još nešto konkretnije: „Imovina sto najbogatijih ljudi na svetu na primer – prema američkom privrednom magazinu *Forbes* zajedno iznosi oko 350 milijardi dolara – teško da bi bila dovoljna za nešto više nego za plaćanje prispelih kamata u jednoj jedinoj godini, a o otplaćivanju (glavnice) čutanje. „Mi doživljavamo jednu dosad jedinstvenu situaciju. Nikada pre u vreme mira stanje svetskih dugova nije bilo toliko visoko kao danas“, kaže jedan renomirani nemački stručnjak za finansije.

„I taj trend se ne prekida. Nova zaduženja 82 države bila su 2007. god. već kod 247 milijardi dolara. U ovoj godini ona će se popeti na rekordnu vrednost od 3667 milijardi dolara. I štaviše u 2014. godini prema ekspertima Global Insight biće dostignut jedan nivo, koji je za 1737 milijardi dolara viši nego u vremenima pre krize. Brigu moraju da imaju pre svih SAD, na koje otpada više od trećine državnih zaduženja koja imaju sve 82 zemlje.“ Samo unutar pet godina stanje dugova američke države se udvostručilo. „Gledano iz fiskalnopolitičkog ugla nacionalna ekonomija je u jednoj situaciji, kao da je upravo pretrpela Treći svetski rat“, misli analitičar američke investicione banke Morgan Stenli.

I: „Sat kuca. Sa svakom godinom, koja prohuji neiskorišćena, biće teže izići iz zamke dugovanja.“ K tome većini industrijskih zemalja u sledećim desetlećima pridolaze ogromni tereti zbog demografskog starenja – zato što tada moraju da isplate obećane penzije današnjim radnicima. Za većinu zemalja teško da ima lakih izlaza. „Štednja pomaže, ali može, ako postane preterana, da uguši dalji rast i štaviše da deluje kontraproduktivno.“ Državni bankrot bi mogao da omogući neki novi bolni početak – ali ima nedostatak, „da investitori postojano gube poverenje u dotičnu zemlju“. Ostaje napokon još inflacija. Ako centralne banke dozvole brzo obezvredjivanje novca, takođe će se brzo smanjiti i velika dugovanja. Rizik neke takve strategije je svakako ogroman. „Ipak iskušenje će biti veliko. I bivaće sve veće.“ (*endnota 1*).

Bogati su „postali još bogatiji“

Od svega što je rečeno u artiklu najviše je na mog sagovornika delovalo to, da imovina sto najbogatijih ljudi na svetu (u svakom slučaju oko 350 milijardi dolara, to je otprilike 290 milijarde eura – dakle za svakog pojedinca u proseku 2,9 milijardi) može biti dovoljna samo da se pokriju kamate (za jednu godinu) ogromnog dugovanja. Ova predstava svakako budi utisak, da će svet u sledećim desetlećima tonuti u deficitu, tako da upravo za mlade ljude neće više biti slobodnog prostora za delovanje.

Ipak mladić ima sreće. Slučajno, gotovo u isto vreme je savetodavac za preduzetnike *The Boston Consulting Group (BCG)* u Minhenu objavio brojke, koje čitavu tu priču stavljaju u neku sasvim drugaćiju svetlost: „Bogati opet bogatiji“ i „Gubici privredne krize su skoro zaboravljeni, širom sveta raste imetak“ kaže se tu. U kriznoj godini 2008. bogati i super bogati su delimično izgubili mnogo novca (pre svega na papiru). Jednu godinu kasnije oni su te gubitke praktično ponovo nadoknadili. Kako pokazuje BCG-studija, „vrednost imovine privatnih domaćinstava širom sveta je u prošloj godini povećana oko 11,5 procenata tj. na 111,5 biliona dolara. To odgovara otprilike nivou koji je bio pre krize. Obuhvaćeni su bili ulozi u gotovom novcu, akcije, vrednosni papiri ili fondovi.“² Samo ova imovina je više nego dva puta veća od dugovanja država širom sveta... Da: „U privrednoj krizi su imućni postali još bogatiji.“³ Pošto se zamalo dogodila propast svetskog finansijskog sistema 2008. godine emisione banke (pre svega banka federalnih rezervi SAD i evropska centralna banka) su upumpale bilione dolara u privredu. To je izazvalo nagli porast akcija posle marta 2009. „U Sjedinjenim Američkim Državama porast vrednosti imovine za 15% ili 4,6 biliona dolara ima svoj uzrok skoro isključivo u ovom berzanskom efektu.“ (*endnota 2*). Privredna dinamika u svetu danas je „neuravnotežena“: „U Aziji i u regionu Pacifika – sa izuzetkom Japana – celokupni imetak se relativno najviše povećao: oko 22% ili 3,1 biliona dolara.“ Ali: „Najbogatiji region sveta ostaje, kao u prošloj godini, Evropa sa celokupnom imovinom od 37,1 biliona dolara, osam procenata više nego 2008.“ Dinamika Azije pokazuje se takođe u broju milionera. „Taj se u Kini popeo ne manje nego za 31 procenat na 670 000; u Singapuru (plus 35 procenata) i Maleziji (plus 33 procenata) porast je bio štaviše još jači. Singapur je u međuvremenu postao zemlja sa najvećom 'gustinom milionera' na svetu“: 11,4 procenata svih domaćinstava raspolaže tamo sa imovinom najmanje šestocifrene dolarske veličine.

Širom sveta ima 11,2 miliona domaćinstava milionera

„U Evropi rekord drži Švajcarska sa 8,4 procента. Ukupno je na svetu bilo 11,2 miliona domaćinstava čiji su vlasnici milioneri, najveći broj njih, 4,7 miliona, imali su svoje prebivalište u SAD. U Nemačkoj 430 000 domaćinstava raspolažu sa imovinom većom od jednog miliona dolara.“

Ta BCG-studija ne osvetljava doduše neposredan odnos siromašnih i bogatih, ona „pak daje upozorenje za to, da su se unutar grupe onih, koji su uopšte mogli da obrazuju imetak, težišta pomerila u korist veoma bogatih. Tako širom sveta 83 procenata svih domaćinstava spada u kategoriju 'ne-bogatih', koji imaju na raspolaganju manje od 100 000 dolara. Njihov ideo u celokupnoj imovini sveta pao je sa 14 na 13 procenata.“ Nasuprot tome mogla je „grupa 'etablirano bogatih' sa imovinom većom od pet miliona dolara (širom sveta 0,1 procenat domaćinstava) da poveća svoj ideo u celokupnoj imovini sa 19 na 21 procenat. Ukupno je ideo 'etablirano bogatih' u celokupnoj imovini na Bliskom istoku najveći (33 procenata), a u Japanu najmanji (osam procenata). U SAD on stoji na 29 procenata, u Evropi na 14 procenata, što govori o nešto ravnomernijem raspoređivanju imovine.“

Mnogi bogati odnose svoj novac dalje u zemlje „u kojima veruju da su zaštićeni od vlasti svojih zavičajnih država“: BCG-studija ukupno ukazuje na 7,4 biliona dolara iz kategorije „Offshore-imovine“, koja „se parkira tamo, gde vlasnik nema zakonsko ili poresko prebivalište. Više od četvrтине ove imovine se nalazi u Švajcarskoj.“ Gledano iz tog ugla naknadno se vrši politički pritisak iz SAD i iz Evrope na primer na Švajcarsku.

Više za dobrostojeće, manje za siromašne

„Naš“ mladi sagovornik je bio stvarno začuđen, kada je počeo da sagledava povezanosti. Zbog jednog sumnjivog, delimično kriminalnog poslovnog postupanja banke širom sveta dolaze u toliko nezgodan položaj, da države moraju da uskoče sa ogromnim sumama, kako privreda ne bi doživela potpuni krah. Neke zemlje ipak dospevaju u teškoće – u Evropi npr. Grčka i druge. To dovodi euro u takvo kotrljanje, da države još jednom moraju da finansiraju ogroman „spasilački paket“. Dakle kula dugova tih država postaje toliko velika, da je objavljena energična štednja. Da bi se za dugove mogla plaćati kamata i da bi mogli biti amortizovani, mora se odreći mnogo čega što je nužno i vredno željenja. Socijalno se to ispoljava tako, da se na račun siromašnih štedi u korist bogatih – kao otprilike u Danskoj. Prezentovani brojevi dakako pokazuju, da su širom sveta bogati u toku krize za nekoliko meseci doduše izgubili novac, ali da su za jednu godinu to ponovo još više nadoknadili. Poučan je takođe primer Grčke, kojoj je svojevremeno američka Starbanka Goldman Sachs uz naplatu od 300 miliona dolara pokazala, kako se legalno može izvršiti prevara, da bi se ušlo u eurozonu. Ali kula od milijardi EU malo pomaže Grcima (većina mora jače da zategne kaiš), već pre svega francuskim i nemačkim bankama, koje bi kod nekog bankrota grčke države morale da otpisu enormne sume. Za nemačku vladu to ima kao posledicu, da konačno može da sproveđe svoju politiku. Ona je istupila sa obećanjem da smanji poreze – što bi u prvoj liniji išlo na ruku dobrostojećima. To pak u poslednjim mesecima nije bilo moguće, jer je velika

većina nemačkog naroda bila protiv zbog dugovanja. Ali sada kod još većih dugovanja gotovo svakom je jasno, da se mora energično štedeti. Velike sume naposletku ne guta socijalna oblast – novac za roditelje ili više godina nezaposlene radnike (koji već i imaju najmanje). „Velika politika“ se pobrinula za to, da bogati ponovo imaju jednako mnogo (ili čak više) na raspolaganju kao pre krize. Kod onih koji su u oskudici biće onda nešto manje. U krajnjem efektu to znači: Manje poreza za dobrostojeće.

Grci kriju milijarde u Švajcarskoj

Slično se dešava u Grčkoj: Verovatnoća visokih poreza uslovljenih situacijom kod bogatih je oslobođila bežanje kapitala. Samo u ovoj godini do sada se odlilo mnogo više od deset milijardi eura. „Novac primarno teče ka Engleskoj, u Švajcarsku i ka Kipru“, kaže privredni urednik vodećeg grčkog dnevnika, *Ekathimerini*.⁴ Najbogatiji Grci su umrli: Yiannis „John“ Latsis, Stavros Niarchos i Aristoteles Onassis. Oni su svojim potomcima ostavili gigantsku imovinu u milijardama, koju su stvorili sa tankerima i teretnim brodovima. Sve to se preselilo na isto mesto: u Švajcarsku, gde oni pre svega vole jedno: blagu poresku klimu. U to spada i brodovlasnički klan Livanosa. Poznavaoci misle: Grčki brodovlasnici ne daju više da njihovi brodovi plove pod grčkom zastavom. Oni za sebe organizuju jeftinije zastave, na primer u Africi. Tako ne plaćaju namete u svojoj zemlji. I posada takođe više ne potiče iz Helasa. Najamljuju se jeftini radnici. Ali nije samo klan brodovlasnika taj, koji sklanja novac u inostranstvo. Tako prema jednoj studiji Grci kriju u švajcarskim bankama 24 milijarde franaka (preko 17 milijardi eura) od grčke državne blagajne.

Besni protesti bankara

Koja enormna snaga se nalazi iza te problematike, pokazuje jedna epizoda na nemačkoj televiziji. Nemačka televizija prikazuje uvek četvrtkom jedan politički Talkshow, koji vodi Majbrit Ilner. Skoro je imala tokom celih 60 minuta jednog jedinog gosta: dr Jozefa Akermana, švajcarskog pukovnika i šefa uprave Nemačke banke, najvećeg globalno angažovanog kreditnog instituta u Nemačkoj, koji je u prvom kvartalu 2010. uknjižio dobitak od 2 800 000 000 eura; on se bori za ukamaćenje sopstvenog kapitala od 25% i istovremeno je predsedavajući međunarodnog saveza banaka *Institute of International Finance*, koji ima 350 članova u preko 60 zemalja. Talkshow se vrteo oko demonstrativnog pitanja: „Gospodine Akerman, da li ćemo mi spasiti euro ili špekulanti?“ U emisiji M. Ilner uvek su ubacivani prilozi o pojedinim temama. Tako i jedna o Alfredu Herhauzenu, ranijem šefu uprave (1985-89) Nemačke banke. Tada se godinama povećavala globalna dužnička kriza. Meksiko i druge južne zemlje važile su za beznadežno prezadužene, dospevajuće kamate mogle su biti plaćene još samo sa uvek novim kreditima. Herhauzen je septembra 1988. u Berlinu izneo revolucionaran predlog: neko delimično oprštanje dugova za dotične zemlje, što je dovelo do besnih protesta njegovih kolega bankara pre svega iz anglosaksonskog prostora. U vreme ranijeg susreta u Vašingtonu on se plašio za bezbednost svoje žene jednom štaviše i za svoj život. Već na svetskom bankarskom kongresu u Vašingtonu 1985. god. on je pre svih pozvao SAD-banke na odustajanje od potraživanja prema zemljama Trećeg sveta,

što je Henrika Kisindžera, koji je povezan sa Rokfelerovima, isprovociralo da javno izjavi: Taj momak je postao drzak, on bi morao jednom da dobije po gubici! Što se i desilo 30.11.1989. kada je bomba unuštala auto Herhauzena. Njegov slučaj važi do danas kao narazjašnjen, mada su mu brzo zlepili etiketu „teroristički akt“, napad je izvršila hipotetička treća RAF-generacija. Herhauzen je u to vreme bio jedan od najbolje čuvanih ljudi u Saveznoj Republici Nemačkoj...

RAF-fantom i moćni finansijski krugovi

Natrag na TV program: Majbrit Ilner je sad oslovila Akermana kao šefa međunarodnog saveza banaka, da li bi on u slučaju Grčke mogao jednostavno da svim svojim kolegama takođe predloži takvo odustajanje od potraživanja – na što je šef banaka spontano odgovorio: „Ja verujem da bi mi se desilo isto ono što se desilo gospodinu Herhauzenu“.⁵ 17-godišnjak pored mene se čudio: Zašto je jedan šef banaka ubijen od terorista, ako je naljutio svoje kolege bankare? Tačno ovo pitanje postavili su već i mnogi drugi, na primer tri novinara Gerhard Višnjevski, Wolfgang Landgraeber i Ekehard Siker. Oni su mu prišli sa brižljivim istraživanjem i u razgovorima sa pripadnicima realnih žrtava i navodnih počinilaca. U jednoj knjizi oni pokazuju, da „treća generacija RAF-a“ nije ništa više od nedokazane tvrdnje bezbednosnih službi – to jest fantom, lukavo insceniran kao državni neprijatelj br. 1. Oni mogu da dokažu, da se to dešavanje pokriva sa interesima moćnih finansijskih krugova u prekomorskoj zemlji.⁶

Nešto najneprirodније što može da postoji

Ovi moćni finansijski krugovi hoće da zabarikadiraju pozitivnu budućnost čovečanstva, kao što je Rudolf Štajner pokazao: „Danas postoji nešto veoma neprirodno u socijalnom životu, a ogleda se u tome, da se novac umnožava, ako se on samo ima. Stavi se u neku banku i dobije se kamata. To je nešto najneprirodнијe, što može da postoji. To je u stvari čista glupost. Ne radi se baš ništa; stavi se svoj novac, koji možda i nije zarađen, nego je nasleđen, u banku i za to se dobije kamata. To je potpuna glupost.“⁷

Odvojiti rad i dohodak

Rudolf Štajner označava poslovanje finansijskih krugova kao „zloupotrebu“: „Sve što čovek stekne tako, da on to prima u socijalnoj povezanosti za *svoj* rad, to postaje nesreća. Lekovitost se pojavljuje u socijalnoj povezanosti samo, ako čovek može da održava svoj život ne samo od svog rada, nego i iz drugih izvora društva. (...) Upravo to će rad učiniti vrednim, da se za njega više ne isplaćuje (plaća nadoknada). Jer čemu se mora težiti, (...) to je: odvojiti rad od nabavljanja sredstava za egzistenciju. (...) Ako neko više ne bude isplaćivan za svoj rad, onda gubi novac svoju vrednost kao sredstvo moći za taj rad.“ (...) I dalje se naglašava: „Novac u budućnosti ne sme da bude ekvivalent za ljudsku radnu snagu, nego samo za mrtvu robu. Samo mrtva roba će se u budućnosti dobiti za novac, ne ljudska radna snaga. To je od neizmerne važnosti.“

Novac mora da gubi svoju vrednost

Štajner dalje pokazuje, zašto pomenuti finansijski krugovi štete čovečanstvu: „Nastupiće (...) neophodnost, ako nabavljanje sredstava za egzistenciju bude odvojeno od rada, da se novac upotrebljava, ako je tu, ako je stvoren kao ekvivalent za robu, koja je tu. On mora da se upotrebljava, on mora da cirkuliše. Jer će nastupiti realno dejstvo, da se novac ne umnožava, nego da se smanjuje. Ako neko danas ima određenu sumu imetka, tada on za otprilike četrnaest godina pri normalnoj kamati ima skoro dvostruko više, on ništa nije uradio, samo je čekao.“ Ako se pak socijalna struktura tako promeni, kako navodi Rudolf Štajner, „novac se ne umnožava, nego se smanjuje, i posle određenog broja godina ova novčanica, koju sam ja upravo stekao pre toliko godina, neće imati nikakvu vrednost; ona je obezvredena, ona prestaje da ima neku vrednost. Time će to kretanje postati prirodno u socijalnoj strukturi, što nastupe takvi odnosi, da je puki novac, koji svakako nije ništa više nego papirna novčanica, neko upućivanje da se ima izvesna moć nad ljudskom radnom snagom, posle izvesnog vremena obezvreden, ako ne uđe u cirkulaciju. Dakle on se neće umnožiti, nego će se progresivno smanjiti i posle četrnaest godina ili možda posle nešto dužeg vremena biće ravan nuli. Ako ste Vi danas milioner, posle četrnaest godina Vi nećete biti dvostruki milioner, nego ćete biti siroti kukavac, ako u međuvremenu ništa novo niste stekli.“ Sa puno humora Rudolf Štajner dodaje: „Ako se ovakvo šta izgovori u sadašnjici, to će se katkad još osjetiti tako, kao kada se češu izvesne životinje, ako smem da upotrebim to poređenje.“

Posebno treba razmisliti o ovome: Novac „je samo sredstvo moći. Time što upućuje na radnu snagu, on je sredstvo moći.“

¹ www.welt.de 22.5.2010.

² Süddeutsche Zeitung, 11.6.2010.

³ DDP-vest od 11.6.2010.

⁴ www.bilanz.ch 7.5.2010.

⁵ www.zdf.de 13.5.2010.

⁶ Gerhard Wisnewski, Wolfgang Landgraeber i Ekkehard Sieker: *RAF-fantom. Zašto su politici i privredni teroristi*, Minhen, prošireno novo izdanje 1997.

⁷ Rudolf Štajner, ICD 186, 30.11.1918.

Preuzeto iz časopisa Evropljanin, br. 9 /10 juli/avgust 2010.

Preveo Siniša Nikolić